

15.6.2020

EOAK/808/2020

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Pia Wirta

Lääkkeiden jakaminen vankilassa

1 KANTELU

Kantelija arvosteli Turun vankilan menettelyä lääkkeiden antamisessa vangeille. Kantelija kertoo, että vartijat siirtävät vankien lääkkeet ensin lääkedosetista mittalasiin ja vasta sitten vangeille. Kantelija katsoo menettelyn vaarantavan potilasturvallisuutta.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin Turun vankilan johtajan 26.2.2020 antama selvitys, johon sisältyy vartija A:n antama selvitys.

Asiassa saadun selvityksen johdosta asiassa pyydettiin lausunto Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valviralta. Valviran ylijohdaja ja ylitarkastaja antoivat pyydetyn lausunnon 2.6.2020.

Asiassa saatu selvitys on tämän päätöksen liitteenä.

3 RATKAISU

3.1 Asiassa saatu selvitys

Turun vankilan selvitys

Saadun selvityksen mukaan Turun vankilassa on lähes 300 vankia ja lääkkeet jaetaan ilta-aikana kiertämällä osastolta toiselle ja sellistä toiseen. Koko kierros kestää noin tunnista puoleentoista tuntiin. Jotta lääkkeenjako pystytään hoitamaan kohtuullisessa ajassa ja turvallisesti on toimintatavaksi valittu seuraavankaltainen menettely: Vangeille dosetteihin jaetut lääkkeet siirretään dosetista etukäteen annostelukippoon lääkelavalle ja vangille annetaan käteen annostelukippo, mistä hän voi ottaa juuri oikean hänelle illaksi tarkoitetun lääkkeen. Selvityksessä todetaan, että dosettien kanssa sellien ovelta ovelle kiertäminen hidastaisi olennaisesti lääkkeenjokierrosta ja lisäisi riskiä siitä, että vangin haltuun dosetista päätyisi lääke väärästä kohdasta.

Valviran lausunto

Valvira toteaa, että Vankiterveydenhuollon yksikön (jäljempänä VTH) lääkehoitosuunnitelman mukaan lääkkeiden luovuttamisesta vangin haltuun päättää VTH:n lääkäri. Lääkehoitosuunni-

telman mukaan terveydenhuoltohenkilöstö tekee arvion siitä, mitkä lääkkeet on otettava valvotusti ja ohjeistaa valvontahenkilökuntaa asiasta. Kun lääkkeitä ei voida luovuttaa vangin haltuun, jaetaan ne vankilan poliklinikalla potilaskohtaisiin dosetteihin. Lääkkeiden annon potilaskohtaisesta dosetista suorittaa ja valvoo pääsääntöisesti valvontahenkilökunta. Lääkkeiden annon yhteydessä tulee huolellisesti tarkastaa vangin nimi dosetista tai annosjakelupussista ja varmistaa lääkkeen anto oikealle henkilölle. Valvotulla lääkkeen antamisella tarkoitetaan sitä, että vanki ottaa lääkeannoksen henkilökunnan valvoessa lääkkeen nauttimisen.

Valvira katsoo, että VTH:n lääkehoitosuunnitelma on edellä mainituilta osin asianmukainen. Selvityksen perusteella lääkehoito ei toteudu Turun vankilassa lääkehoitosuunnitelman mukaisesti.

Valvira toteaa, että lääkehoidon toteuttaminen on terveydenhuollon toimintaa riippumatta siitä, minkälaisessa ympäristössä se toteutetaan. Lääkkeiden jakaminen potilaskohtaisiksi annoksiksi (esimerkiksi lääkekuppeihin lääketarjottimelle) on lääkehoidon toteuttamista ja lähtökohtaisesti tehtävään koulutettujen terveydenhuollon ammattihenkilöiden vastuulla. Lääkkeiden jakaminen edellyttää muun muassa riittävää lääkehoidon osaamista, huolellisuutta ja tarkkuutta sekä asianmukaisia työtiloja, olosuhteita ja hygieniakäytäntöjä. Lääkkeiden jakamisessa on suositeltavaa käyttää kaksoistarkastusta (tarkastuksen toteuttaa kaksi eri henkilöä tai jos se ei ole mahdollista, niin lääkkeen antaja tarkastaa lääkkeenannon oikeellisuuden kahdella eri keralla tai kahdella eri menetelmällä), mikä vähentää riskiä lääkkeiden jamisessa tapahtuviin virheisiin.

Valvira katsoo, että Turun vankilan käytäntö, jossa valvontahenkilökunta jakaa vankien lääkkeet potilaskohtaisista doseteista edelleen lääkekuppeihin lääkelavalle ei ole asianmukainen, eikä VTH:n lääkehoitosuunnitelman mukainen.

Valvira katsoo, että ylimääräiset lääkkeidenjakovaiheet (lääkkeiden siirtäminen dosetista lääkekuppeihin lääkelavalle) lisäävät lääkitysturvallisuuteen liittyviä riskejä ja voivat siten vaarantaa potilasturvallisuutta. Ottaen huomioon vankiterveydenhuollon resurssit ja vankilan toimintaympäristönä, Valvira katsoo, että lääkkeiden jakaminen viikoksi potilaskohtaisiin dosetteihin vankilan poliklinikalla ja lääkkeiden antaminen suoraan dosetista vangille on niissä olosuhteissa tarkoituksenmukainen ja mahdollisimman turvallinen menettelytapa. Lisäksi Valvira toteaa, että lääkkeiden koneellisen annosjakelupalvelun lisääminen mahdollisuuksien mukaan on Turun vankilassa suositeltavaa ja lisää lääkitysturvallisuutta.

3.2 Soveltuvat oikeusohjeet ja normit

Vankeuslain (767/2005) 10 luvun 1 §:n mukaan Vankiterveydenhuollon yksikkö vastaa vangin lääketieteellisten tarpeiden mukaisen terveyden- ja sairaanhoidon sekä lääkinnällisen kuntoutuksen järjestämisestä.

Vankeuslain 10 luvun 10 §:n mukaan vangin lääkityksestä, lääkkeiden hallussapidosta, tutkimuksesta ja muusta terveydenhuollosta vankilassa päättää Vankiterveydenhuollon yksikön lääkäri.

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 3 §:n 2 momentin mukaan potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon.

Vankiterveydenhuollon yksiköstä annetun lain (1635/2015) 2 §:n mukaan Vankiterveydenhuollon yksikön tehtävänä on järjestää vankien ja tutkintavankien terveyden- ja sairaanhoito siten kuin vankeuslain (767/2005) 10 luvussa ja tutkintavankeuslain (768/2005) 6 luvussa säädetään.

Vankiterveydenhuollon yksikön lääkehoitosuunnitelman kohdassa 5.3.2. Potilaan lääkehoito valvotusti todetaan, että lääkkeiden annon valmiiksi jaetusta potilaskohtaisesta dosetista suorittaa ja valvoo pääsääntöisesti valvontahenkilökunta. Lääkkeiden annon yhteydessä tulee huolellisesti tarkastaa vangin nimi dosetista tai annosjakelupussista ja varmistaa lääkkeen anto oikealle henkilölle.

VTH:n lääkehoitosuunnitelman kohdassa 5.2. Lääkkeiden jakaminen ja sen kohdassa 5.2.1. Lääkkeiden jakotilat ja olosuhteet todetaan, että VTH:n poliklinikoilla ja sairaaloiden osastoilla lääkkeet säilytetään ja jaetaan erillisessä, tähän tarkoitukseen soveltuvassa lukitussa lääkehuoneessa. Lääkkeenjakoilan tulee olla rauhallinen paikka, jossa hoitaja pystyy keskittymään työhönsä ilman häiriötekijöitä. Lääkkeiden jakamisessa on noudatettava erityistä huolellisuutta, lääkkeiden valmistajan antamia käsittelyohjeita sekä työturvallisuusohjeita.

VTH:n lääkehoitosuunnitelman kohdassa 5.2.3. Kaksoistarkastus ja kulutusseuranta todetaan muun muassa, että kaksoistarkastuksen merkitys korostuu vankiterveydenhuollon toimipaikeissa, sillä valvontahenkilöstö lääkkeenantajana ei omaa riittävää asiantuntemusta lääkityksen sisältöön ja siten kykyä puuttua mahdolliseen lääkepoikkeamaan. Kohdassa 5.2.2. Potilaskohtaisen annoksen merkitseminen todetaan, että lääkedosetin taakse lääkelistan tuloste taitetaan niin, että näkyvillä on potilaan nimi ja henkilötunnus. Lääkitystiedot eivät saa näkyä oikeusasia-miehen ohjeen mukaan valvontahenkilökunnalle.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen oppaassa ”Turvallinen lääkehoito, Opas lääkehoitosuunnitelman tekemiseen sosiaali- ja terveydenhuollossa” (Ohjaus 14/2015) todetaan s. 72 kohdassa 11.6.1 lääkehoidon toteuttaminen vankiloissa seuraavaa: Lääkkeiden jaosta vastaa terveydenhuollon koulutuksen saanut henkilökunta, jolla on asianmukaiset luvat. Lääkkeet antaa pääsääntöisesti valvontahenkilökunta valmiiksi jaetuista potilaskohtaisista doseteista.

3.3 Asian arviointi

Turun vankilan antaman selvityksen perusteella lääkkeiden anto vangeille toteutetaan kante-lussa kuvatuin tavoin. Valvotusti vangeille annettavat lääkkeet annetaan vangeille lääkelavalla olevista lääkekupeista. Valvontahenkilökunta jakaa lääkkeet lääkekuppeihin vankiterveydenhuollon toimittamista potilaskohtaisista doseteista. Menettelyn kerrotaan nopeuttavan lääkkeiden jakoa.

Olen Turun vankilan ja Vankiterveydenhuollon yksikön Turun poliklinikan tarkastuksella 29.5.2019 (EOAK/2571/2019) kiinnittänyt huomiota lääkkeiden antotapaan vangeille. Tarkastuksen kuluessa suositeltiin lääkkeiden antamista vangeille suoraan dosetista, ilman ylimääräisiä välivaiheita, kuten erillisiin kuppeihin siirtämistä ja niistä antamista. Välivaiheita sisältävän menettelyn arvioitiin lisäävän riskiä lääkkeenantovirheisiin ja siten vaarantavan potilasturvallisuutta.

Totean, että lääkityspoikkeama voi tapahtua potilaan lääkehoidon toteuttamisen kaikissa eri vaiheissa. Lääkkeiden jako lääkemääräyksen mukaisesti edellyttää tarkkuutta ja huolellisuutta. Lääkkeiden jaosta vankiterveydenhuollossa huolehtivat terveydenhuollon ammattihenkilöt.

Turun vankilan poliklinikalla on edellä mainitun tarkastuksen perusteella käytössä lääkkeiden kaksoistarkastus. Lääkkeiden jakaminen suoritetaan sitä varten tarkoitettussa tilassa ja lääkkeidenjakotilanne rauhoitetaan siten, että lääkkeiden jakaja pystyy keskittymään tehtäväänsä ilman ulkopuolisia häiriötekijöitä.

Sitä vastoin en pidä asianmukaisena Turun vankilan menettelyä, jossa terveydenhuollon ammattihenkilön jo kertaalleen jakamat ja kaksoistarkastetut lääkkeet jaetaan uudestaan olosuhteissa, jotka eivät vastaa tehtävän vaativuutta, sen edellyttämää ammattitaitoa, tietoa jaettavista lääkkeistä ja ilman mahdollisuutta lääkkeiden kaksoistarkastukseen. Kyseinen menettely on omiaan lisäämään lääkityspoikkeamia ja vaarantamaan potilasturvallisuutta.

Yhdyn Valviran lausunnossaan esittämiin perusteluihin käsityksiin siitä, että Turun vankilan lääkkeidenjakokäytäntö ei ole asianmukainen eikä VTH:n lääkehoitosuunnitelman mukainen.

3.4 Vartijan käytös

Siltä osin kuin kantelija arvosteli vartijan käytöstä, katson, että käytettävissäni olevan selvityksen perusteella asiassa ei ole ilmennyt aihetta epäillä virheellistä menettelyä tai velvollisuuden laiminlyöntiä.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsityksen Turun vankilan virheellisyydestä sen tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Turun vankilan johtajalle.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni myös Vankiterveydenhuollon yksikölle sekä Rikosseuraamuslaitokselle.